

ΕΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΘΕΑΤΗΣ ΣΤΑ ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

Νίκος Χουρμουζιάδης

ΕΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΘΕΑΤΗΣ ΣΤΑ ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

**Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας
(Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα 1986.**

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

[...] Έχει αρχίσει να ξημερώνει. Ο Ανθεμόκριτος, η σύζυγός του Νικαρέτη και ο δωδεκάχρονος γιος τους Δημόδωρος έχουν αφήσει πίσω τους το λόφο των Νυμφών και αρχίζουν να κατηφορίζουν προς το τέμενος του Διονύσου Ελευθερέως· ο δρόμος είναι ήδη γεμάτος από μικρές και μεγάλες ομάδες ντόπιων και ξένων, που προχωρούν βιαστικά. Ευτυχώς που ξεκίνησαν αρκετά νωρίς, επειδή ο Ανθεμόκριτος πρέπει να προμηθευτεί το μολύβδινα σύμβολα με το κεφάλι της Αθηνάς στη μια όψη και στην άλλη το γράμμα της κερκίδας που έχει οριστεί για την Κεκροπίδα φυλή. Αυτό σημαίνει ότι θα χρειαστεί να περιμένει, άγνωστο για πόσο, έξω από ένα από τα παραπήγματα που έχουν στήσει κοντά στη σκηνοθήκη οι συμβεβλημένοι με την πόλη θεατρώνες, για να εισπράξουν τα διώβολα της τελευταίας ημέρας —πάντα υπάρχουν καθυστερημένοι και αναποφάσιστοι. Όταν φτάνουν στο τέμενος, ένα ετερόκλητο πλήθος βρίσκεται ήδη εκεί: άλλοι σκορπισμένοι στους βωμούς και στα μικρά ιερά, άλλοι, κυρίως ξένοι, συνωστισμένοι έξω από το ναό του Διονύσου Ελευθερέως, όπου δύο νεαροί νεωκόροι προσπαθούν να διατηρήσουν κάποια τάξη σ' εκείνους που επιμένουν, έστω την τελευταία στιγμή, να ρίξουν μια ματιά στον περίφημο ανδριάντα του θεού, που είχε φιλοτεχνήσει ο Αλκαμένης. Ο Ανθεμόκριτος αναθέτει στον γερο-Σμίκυθο, τον παιδαγωγό, τη φροντίδα του Δημόδωρου, ενώ η Νικαρέτη με τη φίλη της Μητρίχη βρίσκουν ευκαιρία να παραδώσουν κάτι μικρά ασημένια αναθήματα στον ιερέα που επιμελείται τον μεγάλο βωμό κοντά στην είσοδο του τεμένους και να αγοράσουν για τους άντρες τους φρέσκα εορταστικά στεφάνια. Ο Ανθεμόκριτος μαζί με τον Κόροιβο κατευθύνεται προς τα παραπήγματα της σκηνοθήκης, όπου, ευτυχώς, η κατάσταση δεν είναι απελπιστική, τουλάχιστο στο παράπηγμα για τους πολίτες που δεν κάνουν χρήση του θεωρικού. Αντίθετα, στο τμήμα των ξένων, που καταφθάνουν καθημερινά από όλα τα μέρη της Ελλάδας και μένουν ικανοποιημένοι έστω και μία παράσταση να παρακολουθήσουν, επικρατεί φοβερός συνωστισμός από ένα πλήθος που εκπέμπει μέχρι και ανελλήνιστους ήχους. Έχοντας εξασφαλίσει το σύμβολο, συναντούν και τους υπόλοιπους στην άκρη της δυτικής παρόδου, όπως είχαν συμφωνήσει, και ετοιμάζονται να εισέλθουν στο θέατρο, οπού τουλάχιστον οι μισές θέσεις των κερκίδων είναι γεμάτες, παρά το γεγονός ότι είναι ακόμα πολύ νωρίς. Φέτος, όμως, ο αριθμός και των αγροτών και των ξένων είναι πράγματι εντυπωσιακός, εξαιτίας της ηρεμίας που επικρατεί σε όλη την Αττική μετά τη σύναψη της ειρήνης του Νικία.

[...]

Ο Ανθεμόκριτος με τον Κόροιβο και τον μικρό Δημόδωρο βρίσκουν αρκετά καλές θέσεις, περίπου στο μισό ύψος της κερκίδας τους, ο Κλεόφαντος, ο δεκαοχτάχρονος

ΕΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΘΕΑΤΗΣ ΣΤΑ ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

γιος του Κόροιβου, κατευθύνεται προς το ειδικό τμήμα της κερκίδας τους, το εφηβικό, ενώ οι γυναίκες ανηφορίζουν πολύ ψηλότερα, πάνω από το διάζωμα, εκεί όπου οι κερκίδες διχοτομούνται, προς τα αριστερά. Εντελώς στις ακραίες πάνω κερκίδες, δίπλα στους μετοίκους, θα βρει θέση ο γερο-Σμίκυθος μαζί με άλλους, πολύ λίγους άλλωστε, οικέτες δούλους, κυρίως των οικογενειών που κατοικούν στο άστυ. Παρά τον συνωστισμό που εντείνεται καθώς περνά η ώρα, ο Ανθεμόκριτος παρατηρεί ότι σήμερα επικρατεί σχετικά μεγαλύτερη τάξη από τις άλλες μέρες, ίσως επειδή, εκτός από τους ραβδούχους, είναι παρόντες ήδη σχεδόν όλοι οι επιμελητές, για να επιβλέπουν την τακτοποίηση των θεατών, προφανώς έπειτα από τα θλιβερά επεισόδια που δημιουργήθηκαν χτες, σε ένα σύντομο διάλειμμα, για τη διεκδίκηση μιας θέσης, όταν η μικρή διένεξη σύντομα κατέληξε σε ακατονόμαστα έκτροπα, που οπωσδήποτε θα αποτελέσουν θέμα συζήτησης μεθαύριο, στην ειδική εκκλησία που θα συγκληθεί, όπως κάθε χρόνο, για να ελεγχθεί ο επώνυμος άρχων, για τη διεξαγωγή των εκδηλώσεων της εορτής, και να εξεταστούν διάφορες περιπτώσεις προβολών, που αφορούν πολίτες με ανοίκεια συμπεριφορά. [...]

Περιμένουν την επόμενη τραγωδία, αλλά η σκηνή δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται να αρχίσει παράσταση σατυρικού δράματος —είναι φανερό ότι ο Ευριπίδης ετοιμάζει πάλι κάποιες από τις εκπλήξεις του. Όχι βέβαια στην αρχή της παράστασης, αφού εδώ επαναλαμβάνεται με ακρίβεια το σχήμα που είχε δει ο Ανθεμόκριτος σε όσες παραστάσεις του ποιητή θυμόταν: ένα πρόσωπο εμφανίζεται από την κεντρική πύλη και εκφωνεί αργά και καθαρά τον πρόλογό του, απαλλάσσοντας έτσι και τον Ανθεμόκριτο από την υποχρέωση να μεταδώσει στον γιο τον ό,τι ο ίδιος είχε πληροφορηθεί παρακολουθώντας τον Προάγωνα. Το κοινό δεν φαίνεται να ξενίζεται ούτε από την ιδιότητα του προλογίζοντος (συχνά στον Ευριπίδη αυτός ο ρόλος αναλαμβάνεται από τροφούς ή παιδαγωγούς) ούτε από τα καθέκαστα τον μύθου, ως το σημείο όπου αναφέρεται η σχέση του προσώπου με τους ήρωες του έργου και ανατρέπει ό,τι τους ήταν γνωστό από την παράδοση. Ένα μουρμουρητό, όχι ακριβώς δυσφορίας αλλά πάντως όχι και ενθουσιασμού, αρχίζει να κυκλοφορεί σε όλο το κοίλο, για να καταλήξει σε μια ανακουφιστική επιδοκιμασία στο άκουσμα μιας σοφότερης γνώμης για το κριτήριο της γνησιότητας στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Αν η ώρα ήταν πιο προχωρημένη και η ατμόσφαιρα πιο δεκτική, ο Ανθεμόκριτος θα περίμενε την πρώτη επευφημία από τον Σωκράτη και τη συντροφιά του. Ήδη όμως, καθώς παρακολουθεί τις πρώτες σκηνές μετά τον πρόλογο, στις οποίες εικονίζονται τα πρόσωπα σε ανοίκειες σχέσεις και καταστάσεις, αρχίζει να αμφιβάλλει για την ορθότητα της απόφασής του να φέρει μαζί του τον Δημόδωρο υποβάλλοντάς τον στη δοκιμασία να ελέγχει και να τροποποιεί μέσα του μύθους που μόλις πρόσφατα είχε ολοκληρώσει στο σχολείο.

[...]

Βαθμιαία ο Ανθεμόκριτος καθηλώνεται, μαζί με το υπόλοιπο κοινό, στο επόμενο επεισόδιο με την εκτενέστατη αγγελική ρήση, που εικονίζει τα γεγονότα στη

ΕΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΘΕΑΤΗΣ ΣΤΑ ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

φαντασία του σαφέστερα από ό,τι τα σκηνικά δρώμενα (θυμάται με ηδονή την απαγγελία των ομηρικών επών από ένα δεξιοτέχνη ραψωδό στα τελευταία Παναθήναια), και προπάντων με τον επακόλουθο αγώνα λόγων, ο οποίος προκαλεί τέτοια ένταση προσοχής, σαν να πρόκειται για ακρόαση σοβαρής υπόθεσης στην Ηλιαία. Η κατάληξη του μύθου δεν είναι πολύ διαφορετική από αυτήν που αναμενόταν, εκτός από κάποιες μικρές αλλαγές, που θα τροποποιηθούν οπωσδήποτε με την εμφάνιση τον συνηθισμένου θεού. Και εκείνη ακριβώς τη στιγμή ο αυλός, με μια βαθμιαία αλλαγή ρυθμού, μεταβαίνει από τον θρήνο στους αναπαίστους, που συνοδεύουν μια δραστική κίνηση έξωθεν: ήδη πίσω από το σκηνικό οικοδόμημα ανυψώνεται αργά και κάπως αβέβαια η μηχανή, διαγράφοντας μια καμπύλη πάνω από τη στέγη, για να δείξει την ουράνια πορεία του θεού. Ο Ανθεμόκριτος αγνοεί τις αντιδράσεις του κοινού, που προκαλούνται μάλλον από την αδεξιότητα του μηχανισμού παρά από τη δραματικότητα της θεοφάνειας, επειδή τον αποσπά το δέος που έχει αποτυπωθεί στο πρόσωπο του γιου του: ο Δημόδωρος δεν έχει ξαναδεί εμφάνιση θεών στο θέατρο. Πριν καλά καλά απαγγείλει την καταληκτική γνώμη του ο χορός, ο οποίος αμέσως μετά αποχωρεί, με επικεφαλής τον αυλητή, από την δυτική πάροδο, ακούονται τα πρώτα επιδοκιμαστικά χειροκροτήματα, κυρίως από τις θέσεις των σοφιστών, για να μεταδοθούν βαθμιαία, κάπως διστακτικά στην αρχή, σε λίγο παρατεταμένα αλλά όχι ενθουσιαστικά, σε όλο το κοίλο, που γεμίζει σε λίγο από εκκωφαντική οχλοβοή, σημείο ότι άρχισαν ήδη τα σχόλια. Ανάμεσα σ' αυτές τις αντιδράσεις ο Ανθεμόκριτος μόλις προλαβαίνει να εντοπίσει την πιο εντυπωσιακή: τον Αγάθωνα να σηκώνεται επιδεικτικά από τη θέση του, να διασχίζει εγκάρσια την κερκίδα του, να φτάνει στη θέση όπου κάθεται ο Ευριπίδης, μαζί με το χορηγό του και τους άλλους ποιητές, και να τον ασπάζεται στο μέτωπο· ο ποιητής ανταποδίδει αμήχανος τον ασπασμό.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ